

Москвін Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ЕКСКУРСІЇ НА АРХЕОЛОГІЧНУ ТЕМУ

Епоха масового туризму відкрила безліч новітніх destinations для подорожей, які викликають інтерес у різних численних груп рекреантів. Широке публічне визнання отримує культурний туризм, місію котрого в контексті стратегії UNWTO «сталого туризму» важко переоцінити - через поширення знань і демонстрацію людської культурної спадщини, такий має популяризувати важливі проблеми її охорони, збереження, відповідального і свідомого використання. З урахуванням зазначеного та всеосяжності поняття «об'єктів культурної спадщини», неможливо проігнорувати вагомість пам'яток археології, яким відведена особлива роль у цій системі. Адже саме вони репрезентують туристові як дописемну історію суспільств загалом, так і побут та культуру різних епох на підставі викопних речових пам'яток.

Метою роботи було дослідження особливостей організації та перспектив розвитку археологічних екскурсій в Україні. Завданнями було: визначити поняття археологічного туризму та екскурсії; відслідкувати історичний розвиток такого виду туризму; дослідити стан розвитку археологічного туризму в Україні, перспективи та його специфіку; визначити особливості організації археологічної екскурсії.

В ході дослідження виявлено, що попри відсутність єдиної думки серед науковців, суть археологічного туризму можна звести як до такого, де метою є відвідування туристом місцевості, пов'язаної з археологією та археологічними розкопками. Такий туризм може набувати різних форм: від ознайомлення з первісними пам'ятниками культури до поїздок в складі археологічних експедицій волонтером [1]. Відповідно археологічною екскурсією ми називаємо таку, що задовольняє згадані критерії.

Початком організованого археологічного туризму можна вважати подорожі Нілом, що були організовані компанією Томаса Кука в др.пол. XIX ст. В Україні такий вид туризму набув популярності у радянський період, коли в археологічній експедиції стала нагальна потреба масово залучати робочу силу, непрофесійних археологів - волонтерів [2]. Дедалі більше така практика набувала форм активного відпочинку для робітників, а нині схоже явище вкорінилося в культурі сучасних українських польових досліджень. Найпопулярніші світові destinations археологічного туризму розташовуються у Передній Азії та Середземномор'ї. Серед таких єгипетські піраміди та Долина Царів, Чатал-Гююк, Біблійні пагорби тощо. В Україні основними напрямками археотуризму можемо назвати пам'ятки палеоліту, Трипільської культури, степу та лісостепу скіфського періоду, античного Причорномор'я, фортифікаційні комплекси різного часу та ін. Поряд з тим констатується, що український археологічний туризм є недостатньо розвиненим. Цьому передує низка чинників, зокрема: неналежний рівень державного регулювання та фінансування археологічної сфери, низький рівень організації та проведення археологічних турів тощо.

Включення у туристичні маршрути об'єктів археології допомагає вирішити проблеми фінансування дослідження або відсутності кадрів. Проте зв'язок археології та туризму не завжди має однозначну позитивну оцінку через ризик, зокрема, негативних наслідків для збереження пам'яток, пов'язаних зі збільшенням туристичних потоків. По-перше, зазвичай фахівці-археологи не навчені планувати туризм, а спеціалісти туристичної галузі - навпаки, не завжди розуміються у

тонкощах охорони археологічної спадщини [3]. На цьому підґрунті формуються базові протиріччя, що полягають у різності цілей. По-друге, ситуацію погіршує факт засилля приватного скарбопошуку та «чорної археології» в Україні - це змушує багатьох археологів мінімізувати медійність своїх проектів, аби не привернути інтерес нелегальних копачів. Тому жагу до залучення туристичних потоків виявляють лише ретельно проаналізувавши ситуацію.

Сформовано, що одноденна екскурсія на археологічну тематику вимагатиме наступного: а) домовленість про відвідування археологічного об'єкту/місця розкопок та супровід фахівців, якщо взаємодія такого рівня передбачена екскурсією; б) транспортне забезпечення, трансфер маршрутом екскурсійної програми; в) харчування - може здійснюватися на польовій кухні або в закладі харчування згідно маршруту; г) анімаційна діяльність, якою може бути відвідування пам'яток, археологічних музеїв, спостереження за розкопками, семінари, лекції та майстер-класи з різних тем.

У висновках дослідження сформовано, що успіх екскурсій на археологічну тематику в Україні залежить від: підтримки та фінансування археологічної сфери державою, законодавчої ситуації в сфері охорони археологічної спадщини. На конкретному об'єкті успіх залежить від: транспортної доступності, рівня цікавості та атрактивності об'єкту, наявності інфраструктури, готовності археологічної експедиції до співпраці. Серед особливостей організації варто відзначити високі вимоги до знань екскурсовода, врахування умов транспортного сполучення, доступності, польового побуту, природно-кліматичних особливостей місцевості, необхідність інформування екскурсантів про правила поведінки на місці розкопок та польовому таборі.

Література:

1. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 334 с.

2. Moskalenko A. Archaeological expedition as a research objective: historiography and sources. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Museology and Monumental studies*. 2020. Т. 3, № 1. С. 33–47. URL: <https://doi.org/10.31866/2617-7943.3.1.2020.205315> (дата звернення: 01.11.2023)

3. Mazzola B. J. Archaeological tourism opportunity spectrum: experience based management and design as applied to archaeological tourism: автореф. masters dissertation. Logan, 2015. 95 с. URL: <https://digitalcommons.usu.edu/gradreports/531> (дата звернення: 01.11.2023)

Під керівництвом: доц. каф. КТР, СіГН, О.О. Бакуменко